

VASAROS SAULĖS GRAŽA

Lietuviai, kaip ir visos arijų gentys, švenčia vasaros saulėgrįžą ir turi panašių papročių. Tik dauguma jų papročių išlaikė senovinę prasmę ir sąmoningumą, kuris kitur jau išnykęs. Tiesa, iš karto matyti tai, kad lietuviai teturi tik nuotrupas dainų, kuriose užsimenama apie šią šventę. Iš to paties baltiško kamieno kilę kaimynai latviai jų išlaikė kur kas daugiau. Galbūt daug ką užmiršti mus paskatino uolus pamaldumas.

Tačiau dar neapmiręs šitos šventės reikšmingumo suvokimas. Visų pirma krinta į akis tai, kad abi lytys vasaros saulėgrįžą sutinka savaip. Tam tikru mastu tai leidžia pažvelgti į pačias žmogaus esmės gelmes. Visos moterų mintys ir jausmai krypta į augančias ir kylančias sveikatos ir gyvybės galias. Vyrai galvoja apie šviesą ir ugnį. Merginos ir moterys atsakymo į klausimus ir lūkesčius dažniausiai ieško saulei tekant arba vėlai vakare, kai paskutinį sykį sužėri dangaus platybės. Vyrai pradeda švęsti, kai nusileidžia sutemos,- tada jie uždega savo ugnį.

Tiek vyrai, tiek moterys šį vasaros saulėgrįžos metą sieja su vilčių ir lūkesčių išsipildymu. Šviesa, laimė, gyvenimo džiaugsmas - visa, atrodo, žengia pro gyvybės angą.

Dieną prieš saulės gražą, švintant mergaitės ir moterys eina į laukus ir miškus, rinkdamos visokias žoles. Iš išmintingų protėvių jos žino, kokios paslaptingos jėgos nusileidžia iš kitų pasaulių į pavasario žalumą. Taigi žoles reikia rinkti, džiovinti ir laikyti, kol prireiks. Tada tos jėgos pripildo kūną sveikatos ir žvalumo.

Šios mintys yra visiškai suprantamos. Aukščiausiai pa-

kilusios saulės šiluma leidžia gimti visos augalijos lapams ir žiedams. Saulė ir gyvybė - tai motina ir vaikas.

Augimo galios vis iš naujo sutvirtina atskiro žmogaus ryšius su visumos gyvenimu. Todėl lietuviškos mergelės rūtų vainikėliui per Jonines suteikiamas ypač svarbus vaidmuo. Jis pinamas su ypatingu pagarbumu. Ir būtinai tylint - tai itin svarbu. Baigus einama prie liepos. Atsi-gręžus nugara, į medį metamas vainikėlis. Jei jis pakibs tarp šaklų, mergina ištekės.

Į šį žaidimą susirenka daug merginų, jas lydi tylą ir paslaptis. Buriama netgi saulei leidžiantis.

Tiesiog neįtikėtina, kaip gerai tokie žaidimai atskleidžia gyvybės esmingumą. Žalias rūtų vainikas pakimba tarp žalių liepos šakų: tai, kas atskira, vėl susilieja su tuo, kas bendra. Ištekėdama nuotaka įžengia į naują didžiojo tapsmo sritį, kurioje ji bus nuolatinio žmonijos atsinaujinimo dalyvė, gyvybės įkūnytoja. Tai didelė laimė. Suteikiama galimybė dalyvauti didžiajame gyvybės bangavime - visuotiniame gyvenimo ir mirties, gyvybės augimo vyksme. Tada pavienis nebetenka individualumo, jis įtraukiamas į didįjį gyvybės srautą. Džiaugsmo suteikia ne kas kita kaip gyvenimo pilnatvės pojūtis.

Yra paprotys per Jonines klausinėti apie ateitį žmones, turinčius slaptinę numatymo ir žinojimo galią. Merginos ir moterys turbūt jaučia, kad Joninių dieną į paviršių iškyla visos gyvybės paslaptys. Tereikia akylo žvilgsnio, kokį turi kai kurie žmonės, ir visos bedugnės, gresiančios ateityje, bus apeitos. Tuo ypatingu žinojimu reikia naudotis. Žmogų išaukština gyvybės gelmių suvokimas ir ateities tolių numatymas. Ir einama pas tą, kurio paslaptimi pažymėtose akyse švyti žinojimas. Einama slapčia. Mat tik pašnibždomis atsakoma į gyvybinius klausimus.

Ne viena mergina nuskuba pas žiniuonę nuošaliu taku. Kai kurie iš to šaiposi. Bet jei numanytų, kas rūpi tam tylinčiam žmogui, tai nustotų šaipęsi ir galbūt stebėtusi, kad netgi paprasti žmonės sustoja ir suvirpa iš nuostabos prieš neaprepiamą gyvatos vandenyną, pajutę neapsakomą norą jį išmatuoti.

Vyrai visa tai jaučia ne taip aiškiai kaip moterys, tačiau ir jie turi savo apeigų. Jie rūpinasi užkurti ant

aukštumų laužus, ten renkasi švęsti Joninių. Prūsų Lietuvoje yra įžymi tokių susirinkimų vieta — paskutinis kalnas dešinėje Nemuno pusėje tarp Tilžės ir Ragainės, lietuvių vadinamas Rambynu.

Keista, bet žmonės neretai eina ten, kur juos vien kojos veda. Panašiai atsitinka, kai instinktai ir troškimai nulemia žmogaus elgseną. Gyvenime didesnę reikšmę dažnai turi pažmoniškumas negu žmoniškumui būdinga sąmonė. Dar žmogaus elgesį nulemia ir tai, kas sukurta visos tautos per šimtmečius: papročiai ir sakmės.

Taigi Joninių vakarą lietuviai traukia prie iš seno garsėjančio kalno. Tarytum tai būtų savaime suprantama, nebūna jokio subruzdimo ir triukšmo, kaip kitose šventėse. Ir kai visa tai atsimeni, patrauki tuo pačiu keliu. Ten einama pavieniui ir būreliais. Galima tik stebėtis, kad visi tokie tylūs. Sunku pasakyti, ar jie taip eina ką nors mąstydami, o gal tik eina, ir tiek.

Štai jie jau ant mišku apaugusio kalno. Čia sustoja ir žvelgia į apačioje pasilikusias lygumas, plataus Nemuno srovę ir slėnį. Tai čia, tai ten šnekučiuojamasi. Nors minia vis didėja, tvyro keista tylą. Tačiau taip iš anksto nesitariama, nėra tokio papročio, draudžiančio kalbėtis prieš Joninių šventę.

Kai kuriose vietose pradedama groti. Laikas nuo laiko pasigirsta garsesni šūksniai, tylus juokas, moterų balsai. Nepaisant to, niekur negirdėti triukšmo, šauksmų. Jei iš kurios nors žmonių grupelės pasigirsta daina, visi atidžiai klauso. Jau iš pat pradžių susitelkia pulkas skardziabalsių dainininkų, kurie užtraukia ir veda dainas, sudarydami susijungimo branduolį. Tačiau jų dainavimas sukelia tokį įspūdį, tarsi dainininkai būtų sujaudinti kažko, kas seniai pasiliko praeityje arba dar tik šmėkščioja tolimoje ateityje.

Visai apie ką kita mąsto kalno apačioje susirinkusieji. Ten, miške, jau keletą metų iš eilės tuo pat metu kaip ir mūsų Joninės aplinkinių parapijų pastorių iniciatyva rengiama jų šventė. Vokiškai ir lietuviškai sakomos kalbos pasakoja apie lietuvius pagonis, kurie ant šio kalno aukodavę žmones, net kraujas upeliais tekėdavęs lig paties Nemuno. Tačiau istorija šio fakto nepatvirtina.

Tai nesutrikdo mūsų Saulės gražos šventės. To ne-

padaro netgi iš Tilžės ir kitur garlaiviais atvykę miestiečiai, kurie pasirodo neturį nė mažiausio supratimo apie visą gamtą apimančią šventę. Ypač su šventės visuma nedera tai, kad viršukalnėje pastatomi užkandžių ir gėrimų stalai. Tai tiesiog stačiokiška.

Garlaiviais atplaukia ir lietuvių, net iš Klaipėdos per Kuršių marias Nemunu aukštyn. Jiems dar prieš sutemtant vėl reikia išvykti atgalios, nes kelias namo ilgas. Juos palydi nuo kalno skambančios dainos. O vėliau suskamba jau nuo garlaivio denio ataidinti iki kalno daina, kuri prislopsta tolumoje, ir vakaro tyla, vis labiau išsigalėdama, nusidriekia tarp dviejų besiskiriančių lietuvių būrių.

Kai sutemsta, prasideda tikroji šventė. Vyrai imasi darbo: uždega ant aukštų baslių pamautas smaluotas statines. Tada visi žiūri į besiplaikstančius liepsnos liežuvius ir dairosi, ar ant kitų aukštumų taip pat suliepsnos. Ir iš tiesų: ugnis greitai užsidega ant visų kalvų palei Nemuną ir toliau, krašto gilumoje. Nuo Rambyno toli matyti — galima suskaičiuoti daugiau kaip trisdešimt laužų. Jie dega kasmet galbūt nuo pat mūsų protėvių laikų. Laužų uždegimas — įprasta Joninių vakaro pradžia. Arčiausiai kalno gyvenantys žmonės laiko savo pareiga juos uždegti. Ir kiekvienas lietuvis nieko daugiau nenori, tik žiūrėti į laužo ugnį, tylėti ir, jei tai įmanoma, kažką sau tyliai galvoti. Taip beveik visi ir daro.

Kai čia ar ten blyksteli, kas nors sumurma apie naują raganos laužą. Kai kurie tai aiškina kaip raganos sudeginimą. Lietuviškas žodis „ragana“ dažnai verčiamas į negražų vokišką. Tiksliau būtų „raganą“ sieti su gotišku žodžiu „Regin“, skirtu Dievui pavadinti; dažniausiai išgirsi sakant „Ragna Rok“, tai yra dievų likimas*. Taigi raganos ugnis iš tiesų pašventinta.

Tai aiškiai jaučia esantys ant kalno, antraip argi jie žiūrėtų taip ilgai į ugnį ir tylėtų. Matyti, kad uždegusieji ugnį vyrai mano kažką didaus ir reikšmingo įvykdę. Ugnis liepsnoja nušviesdama jų veidus, spinduliuojančius rimtimi ir didingumu.

* Tiek E. Frenkelis lietuvių kalbos etimologiniame žodyne, tiek K. Būga žodį „ragana“ sieja su „regėti“, „pramatyti ateitį“, panašiai ir rusų kalboje: žodis „ведьма“ kildinamas iš „видеть“, prūsų „waidimai“ — „žinome“, lietuvių „išvysti“, „veizdėti“. — Vert. pastaba.

Jei jų sąmonėje ir nesusiformuoja aiškios ir reikšmingos mintys, vis tiek ši naktis tampa jiems tamsoje sukurtos šviesos susitikimo su viską užliejančia saulės šviesa švente. To susitikimo nuojauta ir laukimas sukuria šio vakaro nuotaiką.

Lėtai gęsta ugnis. Tamsoje skęsta tylinčių žmonių figūros: jų nebeapšviečia laužo kibirkštys. Žmonės pakyla iš savo vietų, didesni ir mažesni būreliai sukruta, tylėdami lėtai leidžiasi į miškų apaugusio Rambyno papėdę ir pradingsta naktį.

Jie atėjo ir vėl nuėjo. Ir jų tylėjimas kaip tamsa. Bet jie gali pasilikti prie užgesusios ugnies ir sulaukti, kol pirmuose saulės spinduliuose nusipraus dangus. Užtikti saulės šviesos, susimąstę jie žengia keliu, ir jų mintis ir svajas nutvieskia naujas jausmas: jie tiki atnešią į gyvenimą daugiau žmoniškumo, džiaugsmo, kilnumo ir šviesos.

Vydūnas, Raštai, IV t., p. 35-39

